

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא בתרא - לח לט

סיכום הדף

נושא היום: חזקה בשדה צופה, בקרקע ביוחס לאילן. מחאה. נכסי בורח. מחאה בפניו, בפני כמה.

אמרו נהרדעי, אם אכל ג' שנים מאילנות הנטועים בצפיפות, **היינו** יותר מי' אילנות לבית סאה, אין לו חזקה. **רבא תמה** א"כ איך יקנה שדה שמגדל בה אספסתא שזמן הגידול מהיר והזריעה בצפיפות. **אלא ביאר רבא**, הנושא של אילנות נטועים בצפיפות נאמר **לנבי מוכר** שדה שהאילנות בו צפופים לא קנה את הקרקע כיון שאין זה דרך גידול ומיועד לעקירה. **אמר רב זירא** הדבר תלוי במחלוקת תנאים, **כרם הנוטע** בצורה שאין רווח בין גפן לגפן ארבע אמות, **לדעת ר"ש** אין זה כרם כיון שעומד לעקור. **לדעת רבנן** מוגדר לכרם כיון שמתייחסים לאילנות שבאמצע כמו שאינם, שרק הם עומדים לעקור. **ורבא** אמר כשיטת ר"ש.

אמרו נהרדעי, קנה דקל קנה אף את הקרקע מתחת הדקל עד התתום. **המוכר לא יכול** לחפור מתחת, והקונה רשאי לטעת אילן חדש במקום הישן. **שאל רבא**, מדוע המכירה תהיה יותר מאשר מכירת כרכום, שהדרך במכירה זו לצורך גידול הכרכום ואח"כ אין ללוקח במקום הקרקע כלום, כך בדקל יאמר המוכר שמכר את הדקל לאכילה ואחרי האכילה אין ללוקח מאומה בקרקע. **אלא אמר רבא דברי נהרדעי**, כאשר טען הקונה שקנה אף את מקום הדקל, וכבר אכל שנות חזקה ועתה אבד שטריו, יהא נאמן כדיון כל מחזיק. **וביאר רבא אשי למר קשישא בנו של רב הסדא**, היות והקונה נאמן בטענה זו, אז באופן שבאמת מכר לו רק דקל לאכילה בלא הקרקע, יצטרך המוכר למחות בכל פעם. **כמו שבמשכנתא דסורא**, אוכל המלווה פירות וצריך הלווה למחות כדי שלא יחזיק המלווה בקרקע שנות חזקה, אלא יהיה לו אכילה פירות בלבד.

לדעת רבנן אם הממערער והמחזיק אינם באותו מקום, היינו שהממערער לא יכל לדעת מהחזקה ולמחות, אין חזקה. **לדעת רבי יהודה**, כאשר אמרו ג' שנים זה הזמן המירבי עד שידע הממערער על ההחזקה. **ביאר רבי אבא בר ממל, רבנן סברו** שמועילה מחאה שלא בפני המחזיק, **אולם כאשר** אין שיירות מצויות ממקום למקום אף אם מחה הממערער לא ידע המחזיק להיזהר בשטרו ולכן אף אין חזקה כיון שיאמר שלא מחה כיון שלא תועיל המחאה. **והמשנה נקטה** "יהודה וגליל" לומר שהם כשעת חירום שאין שיירות ביניהם.

אדם שהיה צריך לבורח ממקומו, אמר רבי יהודה בשם רב שלא מועיל חזקה בנכסיו. וכאשר נאמר הדבר **לשמואל**, תמה האם הבורח צריך למחות דוקא בפני המחזיק. **וביאר רבנן**, שבאמת רב סבר שמועילה מחאה בפני המחזיק לא מועילה, אף שאמר שמועילה, ביאר את דעת רבנן והוא לא סבר כך. **וי"א**, אמר רב יהודה בשם רב שמועיל להחזיק בנכסי בורח. **ושמואל** אמר שהדין פשוט שהרי אין צריך למחות בפני המחזיק. **ורב חידש** שאפילו שמחה בפני שניים שאינם מעבירים את קול המחאה למחזיק, מועילה המחאה שתעבור ע"י אדם שיעביר לרעהו וכו'. **שמואל חלק** כפי שאמר רב ענן, שאם מחה בפני שניים שאינם יכולים לומר בכוחות עצמם את המחאה, לא מועילה המחאה.

אמר רבא פסקו, אין מחזיקים בנכסי בורח, ומחאה שלא בפניו מועילה. **וביאר רבנן**, כאשר הבורח **ברח מחמת ממונו**, מועיל מחאה שלא בפניו. **אולם בבורח מחמת נפשות** אין חזקה ולא יכול למחות כיון שחושש מחמת המלכות.

הגדרת "מחאה", ביאר רב זביד "פלוגי גזלן" לא מהווה מחאה, **א"כ יאמר** "פלוגי גזלן שמחזיק את קרקעי בגזילה, ומחר אתבע אותו בדיון".

אמר הממערער "אל תאמרו למחזיק שמחאתי", **לדעת רב זביד**, לא מועיל כיון שאמר שלא יאמרו. **לדעת ר"פ** מועיל, כיון שלמחזיק אל תאמרו, אולם לשאר אנשים תאמרו וחברא חברא אית ליה, ויצא קול על המחאה. **אמרו העדים "לא נאמר, לרב זביד"**, אין כאן מחאה שהרי אמרו שלא יאמרו. **לר"פ**, למחזיק הם לא יאמרו, אולם לשאר אנשים יאמרו ויאמרו. **כאשר אמר הממערער** "שלא יצא מפיכם דבר על המחאה", **לרב זביד** בודאי שאין יכול לדעת מהחזקה ולמחות, **אם מעצמם אמרו העדים** "לא נוציא מאומה על המחאה", **לר"פ** לא מועיל שהרי אמרו שלא יאמרו כלום. **לר"ה בריה דרב יהושע**, כל דבר שאדם לא קיבל על כך ציוויו לא לספר, סופו שסיפר וממילא יצא קול על המחאה, ומועילה המחאה.

אמר רבא בשם ר"ג, מחאה שלא בפני המחזיק, מועילה. **שאל רבא** מדברי המשנה שכתבא רבי יהודה שהחזקה היא לאחר ג' שנים, כדי שיגיע דבר המחאה עד סוף העולם, ואם מועילה מחאה שלא בפניו מה אכפת לנו שלא תגיע המחאה למחזיק. **ביאר ר"ג**, רבי יהודה אמר על דרך "עצה טובה", כדי שהבעלים יוכלו להוציא בנקל את הקרקע והפירות. **ומבאר רבנן**, שאף רבא למסקנא לאחר ששמע את ביאורו של ר"ג סבר שמחאה שלא בפניו מועילה.

שאל רבי יוסי ברבי חנינא את תלמידיו ריו"ח, אם אמר ריו"ח בפני כמה צריך למחות. **רבי חייא בר אבא** אמר בשם ריו"ח, בפני שניים. **ורבי אבהו** אמר בשם ריו"ח, בפני שלשה. **רצו לתלות** שנחלקו בדברי רבה בר רב הונא, שאמר "כל דבר שנאמר בפני ג' אנשים אין בזה משום איסור לשון הרע", **רבי חייא** סבר שמועילה מחאה בפני 2, לא סבר כדברי ר"ה ואף דבר הנאמר בפני 2 יש לו פרסום. **ורבי אבהו** סבר כר"ה שרק דבר הנאמר בפני 3 יש לו פרסום. **זוחה רבנן**, כולם סברו כדברי ר"ה, **ונחלקו בדיון מחאה שלא בפניו, לרבי חייא** לא מועילה שלא בפניו לכן מספיק בפני 2, שמחה כדיון בפני המחזיק. **ולרבי אבהו**, לא צריך מחאה בפניו, ולכן מועיל בפני 3, מחמת קול שיצא ויגיע לידי המחזיק. **עוד שיטה בביאור המחלוקת**, כו"ע סברו שמועילה מחאה שלא בפניו, **ונחלקו** האם צריך עדות או גילוי מילתא, **לדעת רבי חייא** מספיק עדות ולכן מספיק 2. **לדעת רבי אבהו** צריך גילוי מילתא ופרסום ולכן צריך בפני 3.

נידל בר מנימוי רצה למחות, ראה את רב הונא, חייא בר רב, רב חלקיה בר טובי, מחה בפניהם. לאחר שנה, שוב רצה למחות, **אמר לו** שלאחר שמחה בשנה ראשונה שוב אין צריך למחות. **וי"א** שרק חייא בר רב אמר לו כך. **אמר ר"ל בשם בר קפרא**, שצריך למחות בסוף כל שלש. **תמה רבי יוחנן** על דברי בר קפרא, והרי לאחר שמחו, היה צריך להיזהר בשטרו עד שייתברר הדבר בב"ד ומדוע צריך למחות כל ג'. **אמר רבא**, להלכה צריך למחות בסוף כל ג'.

מענייני והלכות לשון הרע ורכילות

בסוגיא שלפנינו מביאה הגמ' את דברי רבה בר הונא "כל מילתא דמתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא", היינו לגבי איסור לשון הרע, דבר הנאמר בפני שלשה אין בו איסור לשון הרע.

האם מותר לספר לשון הרע שנאמר ב"אפי תלתא"?

ההיתר הזה, אין הוא היתר גורף ולא נאמר בכל צורה, כמבואר באריכות בדברי החפץ חיים לאורך כלל ב', ונביא את הדברים ממש בקצרה, מקדים החפץ חיים ואומר ומה שנמצא התר בדברי חז"ל לומר בפני שלשה, היינו בדבר שאיננו גנאי גמור והדבור שלו יש לו שני פנים. ועניין כזה ידוע שתלוי לפי הדבור, שאומר אותו המספר בעת ספורו, בזה היתרוהו חז"ל לומר בפני שלשה ותלוהו, כיון שאומר הדברים בפני שלשה, יודע בודאי שיבואו הדברים לאזניו, דחברך חבא אית לה, ועל כן הוא שומר את עצמו בעת אמירה לומר, באופן שלא יהיה מנכר מלשונו לשון גנאי.

יש אומרים, שאם אחד ספר גנותו על חבירו בפני שלשה, אף שהמספר עבר בודאי על אסור לשון הרע, אף על פי כן אם אחד מהשלשה, ששמע דבר זה, ספר אחר כך לאחרים, לא עבר בזה על אסור לשון הרע, מטעם דכיון שלשה יודעים מזה, ממילא כבר נשמע הדבר ונודע לכל, דחברך חבא אית לה, ובדבר העשוי להתגלות לא אסרה התורה משום לשון הרע. ודוקא לספר בדרך אקראי, אבל לא שיתכן להעביר הקול ולגלותו יותר. אפילו אם לא יספר בשם מי שספר לו, רק יספר סתם, שכך וכך נשמע על פלוני, אף על פי כן איננו נמלט מאסור לשון הרע.

ויש אומרים עוד, דאפילו בדרך אקראי אינו מותר, רק אם נתגלגל זה הענין דרך אגב בתוך דבורו, אבל לא שיכוון לספר זה הענין לבד. ואפילו מה שהתירו באם אינו מתכוון לגלות, דוקא השומע הראשון, ששמע בעצמו מה שראובן ספר על שמעון באפי תלתא (בפני שלשה), אבל מי ששמע ממנו, אסור לומר אחר כך על סמך זה, שאמר לו המספר לו, ששמע דבר זה באפי תלתא, ולספר לאחר מהגנות ששמע על שמעון, אף אם לא יזכיר מי הוא המוציא הילכך הלעז הזה על שמעון, אם לא שכבר נפרסם הדבר ונודע לכל.

ומזהיר החפץ חיים, שאם הספור באפי תלתא היה בפני אנשים יראי אלקים שנוהרים מאסורי לשון הרע, ממילא אין דבר זה עשוי להתגלות ואם כן אסור מן התורה לספר אחר כך דבר זה לאחר. ואפילו אם רק אחד מהשלשה היה איש ירא אלקים, שנוהר מאסור לשון הרע, גם כן דינא הכי, ששוב אין שלשה מפרסמים. ואפשר שהוא הדין אם אחד מהשלשה היה מקרוביו או אוהביו של מי שנאמר עליו הגנות, גם כן שייך האי טעמא, שהוא בודאי לא ילך ויגלה לעולם הגנות של קרובו ואוהבו, אם כן תו ליכא תלתא.

עוד נראה, דדוקא באותה העיר, ששמע באפי תלתא, מותר לגלות משום דחברך חבא וכו', אבל לא בעיר אחרת, אף דשירות מצויות מזו לזו.

מחמת היות דובר בעתו מה טוב, ועתה בימים הנוראים התחילו ללמוד שוב את מחזור לימוד היומי בספר "חפץ חיים",
עלה מעט מסיכום האיטורים, כפי שהארץ מרנא החפץ חיים בספרו, ועוד כפי שיראה הקורא.
ומותר לציין שבכל דבר שיש בו נפק"מ הלכתית הדבר תלוי בהכרעת הפוסקים, ואין לסמוך על המובא כאן.

חשבון העשין והלאוין והארורים.

שכתבנו בכל האמור וכד' הכוונה בשמנת האופנים שכתב מרן הח"ח - המספר, המקבל, לשה"ר, רכילות, אמת, שקר, בפניו ושלא בפניו.

מנין הלאוין:

- "לא תלך רכיל" (ויקרא יט' טז) – לאו זה עובר המספר בלשה"ר, ברכילות על אמת או על שקר (ונקרא מוציא שם רע) בין בפניו ובין שלא בפניו. והמקבל אינו עובר.
- "לא תשא שמע שוא" (שמות כג' א') – וקרנין ביה "לא תשא" ו"לא תשיא" א"כ לאו זה כולל בכל האופנים בין המספר ובין המקבל.
- "השמר בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות" (דברים כד' ח') – לא לשכח מלהזהר בלשה"ר שע"י הסיפור בא צרעת. המספר עובר בכל מקרה. והמקבל בכה"ג ששתק ואינו מסייע בשום דבר רק מאמין בליבו נשאר הח"ח בצ"ע אם עובר.
- "לפני עור לא תתן מכשל" (ויקרא יט' יד') – המספר גורם לשמקבל לעבור על איסורי לשה"ר וכן המקבל גורם למספר שיספר. המספר והמקבל כאשר הוא אחד בפשטות עוברים בכל הצורות כלומר לשה"ר, רכילות, אמת, שקר, בפניו ושלא בפניו. כאשר המקבל אינו לבדו למספר בודאי יתרבה העוון אך לשומעים יש לעיין אם בכה"ג שישתלקו אז למספר לא יהיה למי לספר וא"כ צ"ע במי מהם תלוי העוון.
- "השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך" (דברים ח' יא') – המספר לשה"ר מחשיב את עצמו לחכם ואיש באנשים וזה אזהרה לגסי הרוח בעלי הגאווה. ולאו זה עובר המספר ולא המקבל.
- "לא תחללו את שם קדשי" (ויקרא כב' לב') – מה הנאה יש לו לבעל הלשון לא תאוה ולא הנאה גשמית ע"כ נקרא הוא מורד במלכות שמים. ואם הוא איש חשוב שם שמים מתחלל יותר ע"י רח"ל. וכ"ש אם מדבר לשה"ר ברבים מחלל שם שמים ברבים. ועוברים המספר והמקבל בכל האמור.
- "לא תשנא את אחיך בלבבך" (ויקרא יט' יז) – כאשר מעלים ממנו שנאתו עובר המספר בלבד באמת או שקר בלשה"ר או ברכילות ודוקא שלא בפניו.
- "לא תקום ולא תטור" (ויקרא יט' יח') – שמספר גנותו מחמת שלא עשה עימו טובה. בהתחלה עובר בנטירה שבלב ואח"כ בנקימה שמספר עליו רע. בדרך כלל המספר לבדו עובר בכל האופנים והמקבל אם מסייע למספר מתוך נקימתו.
- "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת" (דברים יט' טו') – לאו זה לא שייך שלא בפניו כי אין מקבלים עדות שלא בפניו בע"ד. והמספר עובר בלשה"ר או רכילות אמת או שקר כאשר מעיד יחידי ואין בכך תועלת וכן הבי"ד המקבלים בכה"ג עוברים על לאו זה עכ"פ לדעת הסמ"ג והיראים.
- "לא תיהיה אחרי רבים לרעות" (שמות כג' ב') – המספר או המקבל עוברים בכל האופנים כאשר מדבקים עצמם לחבורת רשע.
- "לא יהיה כקרח וכעדתו" (במדבר יז' ה') – כאשר ע"י הסיפור הרע מחזיקים במחלוקת עוברים המספר והמקבל בכל האופנים בלאו זה.
- "לא תונו איש את עמיתו" (ויקרא כה' יז') – כאשר מצער חברו בדברים עובר המספר לבד ובפניו דווקא באמת או בשקר בלשה"ר או רכילות.
- "לא תשא עליו חטא" (ויקרא יט' יז') – כאשר מגנהו עד שנשנו פני המדובר עובר המספר בלאו זה ודוקא בפניו אמת או שקר לשה"ר או רכילות. ואם זה ברבים הרי זה מלבין פני חברו ברבים שאין לו חלק לעולם הבא.
- "כל אלמנה ויתום לא תענון" (שמות כב' כא') – המספר עובר כאשר מצער יתום או אלמנה או כל אדם מסכן בפניו אמת או שקר לשה"ר או רכילות. ואף השומע יש לו ע"כ עונש אולם לא עובר בלאו זה.
- "לא תחניפו את הארץ" (במדבר לה' לג') – כאשר מחניף לשומע ע"י סיפור זה עובר המספר בכל צורה. וכן המקבל אם מחניף למספר ע"י ששומע או שמחוייב להוכיחו ולא הוכיח עובר בלאו זה בכל צורה. ואפי' מוסיף רק איזה תיבות. ויזהר לא לעשות אפי' תנועה אחת שיראה מזה שמסכים עם המספר.
- "לא תקלל חרש" (ויקרא יט' יד') – אם מתוך כעס בספרו עליו מקללו או בשם לע"ז עובר המספר בכל צורה.

מנין העשין:

- "זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים בדרך" (דברים כד' ט') – המספר עובר כאשר סיפר דבר רע על חברו ולא זכר את מעשה מרים. ואם זוכר ומספר הרי זה גרוע יותר שנקרא מומר. ורק המספר עובר בכל האפשרויות.
- "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט' יח') – נצטוונו לחוס על חברינו ועוברים בזה המספר והמקבל בכל האופנים.
- "בצדק תשפוט אמת" (ויקרא יט' טו') – המספר או המקבל עוברים בכל צורה כאשר היו צריכים לדון לזכות כגון באדם ביוני עוברים בלאו זה.
- "וחי אחיך עמך" (ויקרא כה' לו') – כאשר מספר עליו רע וע"י הסיפור איבד מחייתו ומקור פרנסתו עובר המספר בכל צורה.
- "הוכח תוכיח את עמיתך" (ויקרא יט' טז) – לאו זה הוא על המקבל שלא עצר את המספר מלדבר רע. וצריך לעוצרו מיד בתחילת הסיפור כי כל דיבור רע הוא. אא"כ רואה שע"י שיגמור את סיפורו יוכיח לכל שכזב דיבר וביא מכך תועלת.
- "ובו תדבק" (דברים י' כ') – כאשר נדבק לחבורת רשע עוברים המספר והמקבל בכל האופנים.
- "ומקדשי תיראו" (ויקרא יט' ל') – כאשר מדברים לשה"ר או רכילות ביה"כ עוברים בלאו זה המספר בכל צורה וגבי המקבל צ"ע למרן הח"ח ונראה שמכרע שאף המקבל עובר בלאו זה.
- "והזרת פני זקן" (ויקרא יט' לב') – כאשר מבזה זקן או חכם המספר בודאי עובר ודוקא בפניו והמקבל צריך עיון. וכ"ש אם הוא זקן וחכם שעובר בכפלים. ואפשר שבכה"ג גם המקבל עובר ואפי' שלא בפניו.
- "וקדשתו" (ויקרא כא' ח') – כאשר מגנה כהן עובר המספר בודאי בכל צורה ואפשר אף שלא בפניו. והמקבל אפשר שגם הוא עובר.
- "כבד את אביך ואת אמך" (שמות כ' יב') – כאשר מדבר על אביו או אימו או אחיו הגדול או בעל אימו או אשת אביו. המספר בפניהם עובר ושלא בפניהם באביו ואימו עובר בשאר ספק. המקבל באביו ואימו אפשר דעובר בשאר צ"ע.
- "את ה' אלקיך תירא" (דברים ו' יג') – מי שמפקיר נפשו לעוון לשון הרע עובר בלאו זה שהוזהרו לירא מלפניו. ועוברים המספר והמקבל בכל צורה.
- "וזדברת בם" ביטל עשה של לימוד תורה – ועוברים המספר והמקבל בכל האופנים.
- "מדבר שקר תרחק" (שמות כג' ז') – אם בסיפורו נתערב שקר עובר בלאו זה ונקרא "מוציא שם רע" ועובר המספר דוקא בשקר בין בפניו ובין שלא בפניו בלשה"ר או ברכילות.
- "והלכת בדכיו" (דברים כח' ט') – נצטוונו ללכת בדכיו ולשנא את הדילטוריא. ועוברים המספר והמקבל בכל האופנים.

מנין הארורים:

- "ארור מכה רעהו בסתר" (דברים כד' כד') – עובר המספר בלבד בכל האופנים.
- "ארור משגה עור בדרך" (דברים כז' יח') – דומיא דלפני עור המספר עובר והמקבל הראשון עובר והמצטרף אח"כ צ"ע.
- "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם" (דברים כז' כו') – כאשר מזלזל באיסור זה ורגיל בזה נקרא מומר עובר על לאו זה בין המספר ובין המקבל בכל האופנים.
- "ארור מקלה אביו ואמו" (דברים כז' טז) – עוברים כנזכר בכבד את אביך ואת אמך במנין העשין.

סה"כ אפשר בדיבור לשון הרע להגיע ל:

יד לאוין. יד' עשין וד' ארורין.

מלבד המידות הרעות של הכעס שהיא עונן חמור והאכזריות שהיא מידה גרועה.

לקט הלכות לשון-הרע בעניני שידוכים

וזאת למודעי

על הדברים לא עברו מורי הוראה. ונכתבו אך ורק לעורר לב המעיין.

נכתבו דברים שכיחים ומקובלים פחות או יותר.

הדברים נכתבו על חלק הביורורים בשידוך ולא לאחר שנסגר השידוך שאז יש פרטים שמשתינים כמבואר טובא בהגבלות לאורך כלל ט' בהלכות רכילות

ובמיוחד בסופו כדוגמת גמר בליבו וקני.

יעזור ה' שלא נכשל בדבר הלכה בכלל ובחטאי הלשון בפרט.

א. כתב הח"ח (כלל ד' אות יא') אם אחד רוצה להכניס את חברו בעניניו כגון וכו' או לעשות שידוך עמו וכו' אפי' לא שמע עליו עד עתה שום רע אפי' הכי מותר לדרוש ולחקור אצל אנשים על מהותו וענינו אף דיכול להיות שיספרו לו גנותו אפי' הכי מותר כיון דכוונתו לטובת עצמו לבד כדי שלא יצטרך אח"כ לבא לידי היזק ולידי מצה ומריבה וחלול ה' ח"ו.

ב. יש להודיע למי ששואל מאיתו ששואל לצורך שידוך כדי שלא יהיה איסור בשאלתו ולא איסור בתשובתו וכו' שלא יעבור ב"לפני עור" דאם הנשאל אינו יודע לצורך המטרה אף שנסבב מזה טובה מידי איסור לשה"ר לא ניצל. כיון שלגנות נתכוין.

ג. אין לשאול מי שמשער שהוא שונא אפי' אינה שגאה גמורה.

ד. אסור לקבל הלשה"ר בהחלטה גמורה אלא רק דרך חשש לשמור לעצמו.

ה. כאשר יודע שחברו רוצה להשתדך עם פלוני ומשער שיסובב לו רע מותר לספר הפרטים הידועים לו בברור אפי' שלא נשאל ועי' בהרחבה הל' רכילות כלל ט'. והתנאים הבסיסיים הנצרכים הם: א.) שידע בברור שדבר זה רע ולא יחליט תכף. ב.) לא יגדיל הסיפור יותר ממה שהוא. ג.) יכוין לתועלת ולא מצד השנאה (ויתבונן באמת שיהיה מזה תועלת לאפוקי אם יודע שלא ישמע לו) ד.) אם יכול לסבב הענין בלא שיצטרך לגלות רע אין לספר. ה.) אם יספר שלא יסובב רע אלא רק תוסר טובה (ולא יותר מכפי המגיע מן הדין)

ו. להרבות בשבח המדובר. – בהל' לשה"ר כלל ט' בפני שונאיו אסור לספר שבחו מחמת אבק לשה"ר דגורם להם שיספרו בגנותו. ואם מרבה בשבח אפי' שלא בפני שונאיו אסור כי עי"ז רגיל בסוף לומר חוץ ממדה פלונית וכו'. ועי' מסכת כתובות יד' שם בתוס' שפעמים מדגיש דברים מסוימים לטובה שנשמע מזה חסרונות שלא הזכיר. וכמובן לפי הענין שאם נראה ששמע השואל דבר מה שאינו נכון צריך להסיר דבר זה.

ז. לספר על עבר המשתדך שהיה רע בעבר וכדו'. – אם יש נפק"מ מעשית כגון שורשי אפיקרסות וכדו' עיין בסוף הל' רכילות שאין בזה איסור לשה"ר כי יש נפק"מ לעתה. אם אין נפק"מ לעתה אך השואל מציב תנאים שלפיהם מעונין להשתדך עי' כלל ד' סו"א ובבאמ"ח שמותר לענות לו. וכן הבנתי ממור"ר הרב שליט"א שמותר להגיד אם שואל מעימו. אולם בלא"ה שאינו שואלו ואין עתה נפק"מ כתב הח"ח בכלל ד' ס"א ובכלל ב' ס"ט שאסור לגנותו ולבזותו על דברים שעשה בנערותו. (ויש לדון בכל מקרה)

ח. ככה"ג שאין היתר לספר, אולם פעמים הנשאל מרגיש "חייב" האם ירמוז – עיין כלל א' אות ח' שאין הבדל באיסור לשה"ר בפה בכתב או ברמז בכל צורה שמשע הלשה"ר איסור יש כאן. ועי"ש בבאמ"ח סקי"ד שאסור להראות את דברי כתב ידו של "המדובר" שמתוך כך יבינו שאינו חכם וכדו'.

ט. עיין היטב הלכות לשה"ר כלל ה' סעיף ו' דמבואר – בפי העם יש ביטויים המשתנים מאדם מחמת דעותיהם או סגנון החיים יש אשר יכנו בחור רציני שקדן ושקוע בתורה ועבודת ה' בן עליה אמיתי וכו' וכו' בתורת "ישיבשר". ויש אשר ביטוי זה מזכיר להם קל דעת הנמנה עם רישומי הישיבות. ויש אשר יעורר בהם זכרון לבחור נפלא אשר מעט בעל מרץ. לכן בודאי יש להקפיד לברר המילים היטב ולבדוק בדיוק למה שני המדברים מתכוונים.

י. לספר על חולי פנימי שאינו ידוע – מותר לספר לפי הכללים שנזכרו בח"ח הובא כאן לעיל אות ה' אפי' לא שאלו מעימו ועי' הל' רכילות כלל ט' ציור שלישי אות ו'. ואם אינו יודע מעצמו רק שמע מאחרים מותר לספר רק בתנאי שיודע שלא יבטלו אלא יחקרו ויבררו ועיין עוד בדברי הבאמ"ח מה שמסתפק, בפוסקים דנו שיש חיוב לספר כאשר יודע ולא ניזון משמועות ועיין שו"ת באר משה ח"ח סי' נט' שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קטו' ותשובות והנהגות ח"א סי' תתסט'.

יא. חולשה טבעית – נקט הח"ח שאינה חולי ואין לספר ועיין בבאמ"ח הל' רכילות כלל ט' סקי"ח אות א'.

יב. מום הנראה – לפי פשוט דברי הח"ח שמזכיר דברים שאינם נראים היה משמע שאם הוא דבר שנגלה לעין אסור לספר יבא בעל המקח ויחזה. במו"מ עם מור"ר הרב שליט"א נקט שדבר הידוע לעין כל מותר דלא גרע מאפי' תלתא לפי הכללים. ובמום שאינו נראה אמר הח"ח דברו גבי חולי שאינו נראה. ולדון כל מקרה לענינו הוא אם רואים ומה רמת הענין אולם בודאי שאין להוסיף חות דעת זו או אחרת. (עי"פ השמועה אמרו לי שהרה"ג ישראל יעקב פישר זצ"ל (הודפס במבקשי תורה) התיר לספר על מום גלוי דלא גרע מיתן לו תמונה בתנאי שמספר לפי כללי הח"ח. ויל"ע.)

יג. רמת הכישורים וחריפות וכדו' – כתב הח"ח בציור השלישי שאסור לומר שאינו חריף להבין ערמוניות וכו'. ולפי המבואר בח"ח נראה שעסקין בדברים שאין בהם צורך כלומר שהנשאל היה אדם קל דעת ועבורו אדם שלא בקיא ברמאות אינו מן הענין לכן לא התיר לספר. אולם רמת ידע בתורה כתב הח"ח שמסיבה אחרת אסור לומר שהיה לו לבדוק ולהוליכו אצל בעלי תורה שיבחנו את המדובר ואיהו דאזיק אנפשיה ואין לומר. ובמו"מ עם מור"ר הרב שליט"א שאם המברר מעמיד קרטיונים לרמה מסוימת בודאי שיש לומר.

קול קורא משנת תשל"ז

קריאה גדולה מגדולי ישראל לחיזוק בשמירה על הלשון

לאחינו בית ישראל הי"ו לדאבונו רבתה העזובה והזלזול באסורי לשון הרע ורכילות, עד שבעני רבים נדמה הזהירות מאיסור זה כמילי דחסידותא ונעשה כהיתר, כאילו אין איסורים אלו קיימים כלל. והנה חכמינו בשני התלמודים, מדרשים וזוהר הק' ראשונים ואחרונים החמירו בעוון זה מאד, והחשיבוהו כחמורה שבחמורות. ומזעזעים ומחרידים כל לב, דברי הרמב"ם פרק ג' מהלכות תשובה וזה לשונו: ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, אלא נכרתין ואובדין על גורל רשעים וחטאים לעולם ולעולמי עולמים, המינים והאפיקורסין והכופרים בתורה והכופרים בתחיית המתים ובביאת הגואל וכו' ובעלי לשון הרע וכו' עכ"ל.

אחים יקרים: המציאות קובעת, שאין בדורנו מנוס ומלט מאיסורי לשון הרע בלא לימוד ספרי "חפץ חיים" ו"שמירת הלשון" המכילים דיני לשון הרע ורכילות, הלכה למעשה. ודברים מוסריים בוערים כלפידיים, היוצאים מלב טהור, רבן של כל ישראל זיע"א. "מאן דבעי חי"י" יטעם צוף דבש, ספריו הקדושים, ללימוד על מנת לקיים. ואכל וחי בזה ובבא.

עקב זאת הוננו קוראים ומכריזים:

א.) כל אחד ידאג לקבוע זמן ללימוד ספרי "חפץ חיים" ו"שמירת הלשון" הן בציבור בבתי כנסיות הן בשיבות ובכוללים, הן ביחידות, וכל רב ומונהג בעדה ישתדל ליסד שיעורים כאלו במקומו.

ב.) כל ראשי ומונהלי הישיבות לצעירים, וכתות הגבוהות בבתי הת"ת ובתי החינוך לבנות יכלילו בסדרי הלימודים כלימוד חובה "חפץ חיים" או "עקרי הדינים" (המכיל קיצור ספר חפץ חיים) וספר "שמירת הלשון" במתכונת יתר הלימודים בעיון ובחזרות כדי להקנות לתלמידים ולהשריש בליבם הלכות אלו. (וכמו שכותב בחפץ חיים סוף כלל ט' ובמ"ב שו"ג ס"ק ג' דהסיבה העיקרית לזלזול בחטאי הלשון, היא ההרגל לזה מקטנותו ע"ש)

והשי"ת יערה רוח טהרה בקרבנו וישמור מצרות לבנו, כמאמר הכתוב "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" ויחיש גאולתנו במהרה.

שלהי שבט תשל"ז

מנחם מנדל טאוב בן הק' מראזלא אדמו"ר מקאליב	ישראל אלטר אדמו"ר מגור	יעקב ישראל קנייבסקי בעל הקהילות יעקב	חיים שמואלביץ ראש ישיבת מיר
מאיר חדש מנהל רוחני דישיבת חברון	יחיאל יהושע בן לאאמו"ר זצלה"ה מביאלא	יחיאל מיכל פיינשטיין ראש כולל בית יהודה	אברהם וינברג אדמו"ר מסלונים
משה שמואל שפירא ראש ישיבת באר יעקב	יוחנן טברסקי אדמו"ר מרחמסטרביקה	ישראל אבוחצירא רבן ומאורן דיהדות צפון אפריקה	בנימין יהושע זילבר בעל מקור הלכה וע"ס
מרדכי שרעבי זקן המקובלים	מרדכי שלום יוסף במוהר"ר אהרן אדמו"ר מסאדיגורה	יהודה ש. צדקה ראש ישיבת פורת יוסף	חיים יוסף הלוי דינקלס בעל דעת יוסף
שמואל הלוי וואזנר גאב"ד ור"מ זכרון מאיר	משה מרדכי בידרמן אדמו"ר מלעלוב	יוסף אדלר גאב"ד טורדא	חיים פנחס שיינברג ראש ישיבת תורה אור בעל טבעת החושן